

Masarykova univerzita
Právnická fakulta
Katedra Teorie práva

Základní práva jako právní obyčej nejvyšší právní síly (je možné změnit/zrušit/doplnit Listinu základních práv a svobod?)

Jméno: Markéta Balharová
Akademický rok: 2006/2007

OBSAH

<u>Úvod</u>	3
<u>Povaha základních práv a svobod</u>	3
<u>Podmínky úpravy lidských práv a svobod</u>	3
<u>Zdroje lidských práv a svobod</u>	4
<u>Ideové zdroje</u>	4
<u>Vývoj názorů</u>	4
<u>Mezinárodněprávní zdroje</u>	5
<u>Změny listiny základních práv a svobod</u>	5
<u>Závěr</u>	5
<u>Seznam použité literatury</u>	7

Úvod

Lidská práva jsou práva, která patří lidským bytostem. Termín lidská práva se dostal do popředí až v tomto století, v minulosti se o těchto právech spíše hovořilo jako o "přirozených právech" nebo "právech člověka." Dalo by se tedy říct, že lidská práva jsou jakýmsi právním obyčejem, který se dostal do obecného povědomí lidí. Nejpřednější právo je **právo na život**. Může být chápáno jako právo nebýt zabit nebo fyzicky napaden, nebo jako právo být chráněn před zabitím a napadením, nebo jako právo na základní materiální podmínky k životu nebo minimum zdravotní péče.

Označení „Základní práva a svobody“ jsou označením práv a svobod, které vyjadřují vztah jedince a státu. Listina základních práv a svobod je pramenem práva nejvyšší právní síly. Obsahuje nepodmíněné právní normy.

Povaha základních práv a svobod

Základní práva jsou nezadatelná, nikdo tedy nemůže jinému svá práva zadat, postoupit, dát do zástavy na určitou dobu. Základní práva jsou nezczizitelná, nemůžou se převést za úplatu, darovat jinému, nebo se jich zříct. Základní práva jsou nepromlčitelná, nemohou tedy zaniknout způsobem jako v soukromém právu, tzn. jejich nevyužitím v časové lhůtě. Základní práva jsou nezrušitelná, stát je tedy může pouze uzнат, prohlásit, nemůže je však zrušit, nebo dokonce prohlásit za neplatné. Stát tato práva netvoří ale prohlašuje. Základem v omezování státní moci vůči lidem je uznávání, respektování a ochrana lidských práv a svobod státem. Je to rovněž jeden ze základních prvků demokratického státu. Jedinec sám rozhoduje vlastním jednáním o využití práv a svobod. Jedná ze své svobodné vůle. Je však nutné stanovit hranice pro ochranu práv a svobod jiných. Povinností demokratického státu je zajistit, aby člověku nebylo bráněno ve svobodné realizaci základních práv a svobod.

Další práva a svobody jsou návazným souborem, který doplňuje základní práva a svobody. Obecně jsou tato práva považována za pohledávku vůči státu. Pro určitá práva jsou většinou v ústavních rádech vymezeny skupiny jedinců, kterým stát jejich práva zaručuje. Z této skupiny práv a svobod jsou to hlavně práva hospodářská, sociální a kulturní.

Je důležité jaké možnosti má stát co se týče pomoci jedinci. Stát by měl zajistit jedinci určité minimum jistot.

Podmínky úpravy lidských práv a svobod

Lidská práva a svobody jsou zakotvena ústavně. Představují systém hodnot v postavení člověka ve státním systému. Mezi základní podmínky úpravy lidských práv a svobod patří:

- *zakotvení ve vnitrostátních ústavních dokumentech*
- *uznávání práv a svobod v jejich vývoji*
- *trvalost ústavní úpravy s jejich nezrušitelností a obtížnější změnitelností*
- *možnost jednotlivce obrátit se na nezávislé orgány v případě porušení jejich práv a svobod (obecné soudy, ústavní soudy)*
- *internacionalizace ochrany lidských práv a svobod (mezinárodní dokumenty, mezinárodní soudnictví)*

Při existenci uvedených podmínek mohou být realizovány základní funkce lidských práv a svobod jako:

- *omezení státní moci ve prospěch jedince*
- *pomoc státu jedinci*
- *účast jednotlivce na správě veřejných záležitostí*
- *záruky k realizaci práv a svobod*¹

Zdroje lidských práv a svobod

Za základní zdroje lidských práv a svobod považujeme zdroje ideové a zdroje mezinárodněprávní.

Ideové zdroje

Již od starověku jsou lidská práva a svobody spojena s principem přirozeného práva (tzv. princip přirozenoprávní). Podstatou lidských práv a svobod je tedy lidská přirozenost. Přirozené právo je definováno jako právo nadpozitivní a je na pozitivním právu nezávislé. Existuje tedy nezávisle na vůli zákonodárce. Rozdíl od pozitivního práva pozorujeme v tom, že se nemění, je spjaté s principem věčnosti. Základní práva a svobody jsou v ústavách nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná.

Ideovými zdroji jsou filosofické a ideologické teorie, které postupně způsobovaly vyhlášení kodexů. Kodexy vyjadřují svobodu a rovnost jedince vůči státu a dalším jedincům. Důležitým znakem přirozených práv člověka je samozřejmost i bez důkazů, že každý jedinec je způsobilý mít práva a základní lidská práva a svobody získává již tím, že se narodí.

Počínaje starověkem až od období novověku vznikalo mnoho názorů, myšlenek a filosofických teorií, k jejichž prosazování napomáhaly významné osobnosti světových dějin. Zejména to byli filosofové a politici.

Hlavní význam těchto názorů spočíval v tom, že člověk stojí nad státem a stát by jej měl respektovat a uznávat. I v dnešních demokratických státech je přirozené právo důležité, protože přispělo k ústavnímu zakotvení základních práv a svobod.

Byla nastolována idea přirozeného práva s tím, že přirozené právo člověka je prospěšné celé společnosti a vytváří také základy státu. Již v počátku vývoje lidé považovali za základní práva a svobody právo na život, štěstí, osobní svobodu a právo na majetek.

Vývoj názorů

Starověk

Platon: Právo občana je jednak přirozené, jednak zákonné.

Aristoteles: Přirozené právo má všude stejnou platnost a je nezávislé na souhlasu či nesouhlasu lidí.

Středověk

T. Akvinský: Základní složkou práva je právo věčné, jako souhrn pravidel božského řízení světa. Projevem věčného práva je přirozené právo, které je vlastní všem lidským bytostem, když nejzřetelnější je v životě lidí.

Novověk

---

¹ Zimek, J. Ústavnost a český ústavní vývoj. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003.

T. Hobbes: Prvotní stav společnosti je přirozený stav společnosti založený na rovnosti a stejných právech lidí.

J. Locke: Hlavními základy přirozeného práva je osobní svoboda a respektování soukromého vlastnictví.

J. J. Rousseau: V prvotním stavu společnosti byli lidé svobodní a byli si vzájemně rovni. Právo na život a štěstí, svobodu a majetek – to jsou základní přirozená, nezczitelná, věčná a neměnná lidská práva.

Česká historie

Jan Hus: Požadavky na svobodu slova, rovnosti všech křesťanů, vyvlastnění majetku církve a jeho rozdělení pro světský lid, nastolení společenské rovnosti, právo na zajištění životních potřeb prostých lidí.

Petr Chelčický: Lid je soubor lidí sobě rovných, ovládaných zákonem lásky.

J. A. Komenský: Obhajoba rovnosti lidí bez rozdílu pohlaví, majetku a stavu. Pro rovnost lidí obhajuje zásadní právo a to právo na vzdělání pro všechny. Toto právo považuje za základ pro aktivní úlohu člověka ve společnosti.

František Rieger: Požadavek na vytvoření soustavy práv občana se zakotvením základních práv a svobod: svobody člověka, svobody slova a tisku a svobody k zajištění zájmů hmotných.²

Mezinárodněprávní zdroje

Koncepce přirozeného práva byla vyjadřována v písemných dokumentech, které byly přijímány ve 20. století v rámci mezinárodního společenství. Tyto dokumenty se týkaly i základních práv a svobod.

Příklady novodobých deklarací s ideou přirozeného práva

Virginská deklarace práv (12.6.1776)

Prohlášení nezávislosti Spojených států amerických (4.7.1776)

Deklarace práv člověka a občana (26.8.1689)

Všeobecná deklarace práv člověka OSN (10.12.1948)

Evropská úmluva o právech člověka (4.11.1950)

Změny listiny základních práv a svobod

Listinu základních práv a svobod lze novelizovat, a to ústavním zákonem. Podle ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 39 odst. 4 „K přijetí ústavního zákona a souhlasu k ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v čl. 10a odst. 1 je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů.“

Poslední novela Listiny základních práv a svobod se uskutečnila ústavním zákonem č. 162/1998 Sb. Parlamentu České republiky, kterým se mění Listina základních práv a svobod. Oblasti úpravy se týkaly svobody pohybu a pobytu, zajištění osoby obviněného a vazby. Zákon byl schválen 12.6. 1998 a 13.7. 1998 byl rozeslán a vstoupil v platnost. Účinnosti nabyl od 1.1. 1999.

---

² Zimek, J. Ústavnost a český ústavní vývoj. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003.

Závěr

Základní práva a svobody prošly určitým historickým vývojem a názory na tato práva se lišily v různých etapách a oblastech světa. Působily na ně různé podmínky jako např. státní zájmy, politické a mravní tendence, náboženství atd.

Lidská práva jsou přirozená práva každého člověka. V demokratickém státě je zvykem, že tato práva jsou zakotvena ústavně. Pokud by někdo zrušil Listinu základních práv a svobod, nezrušil by tím základní práva. Základní práva jsou nezrušitelná, nezadatelná, nepromlčitelná a nezcizitelná, budou tedy existovat vždy.

Seznam použité literatury

- Zimek, J. Ústavnost a český ústavní vývoj. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003
- Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, podle stavu k 5.9. 2006
- Beck, C. H. Listina základních práv a svobod v aplikační praxi ČR. Praha: 1997
- Všeobecná deklarace lidských práv